

Verslag

Partnerforum Beleidsplan Ruimte Vlaanderen

19 maart 2013 in Brussel

25 april 2013
Projectteam Beleidsplan Ruimte

1. Situering

Het Partnerforum Beleidsplan Ruimte Vlaanderen ging door op 19 maart 2013 in de KVS in Brussel. Het bracht ruim 100 deelnemers samen. Het forum is onderdeel van het traject van het groen- naar het witboek voor het beleidsplan. De deelnemers hebben kennis genomen van de reflectie van het expertenforum en de beleidsstrategieën die in het witboek worden uitgewerkt. Het forum verdiepte zich in de voormiddag op de 8 ruimtelijke beleidsstrategieën: 2 basisopties en 6 grote opgaven. In de namiddag volgde een presentatie over de Greater Helsinki Urban Region. 2 experts keken naar die case en reflecteerden op hoe dit verhaal zich kan verhouden tot het proces en de inhoud van het BRV: vanuit ontwerpend onderzoek enerzijds en vanuit het ambtelijk forum anderzijds.

Het Partnerforum voorzag in de volgende presentaties:

- ➔ Toelichting bij stand van zaken BRV (René van der Lecq)
- ➔ Feedback op inhoud en proces vanuit het expertenforum (Tom Coppens)
- ➔ Ruimtelijke beleidsstrategieën voor een Witboek (Geert Mertens)
- ➔ Inspiratie uit het buitenland: Greater Helsinki Urban Region (Peter Ache)

Dit verslag geeft een overzicht van de dialoog met de deelnemende partners over de ruimtelijke beleidsstrategieën en van de reflecties op de lezing van Peter Ache. De dialoogsessies vormen een belangrijke input voor het verdere traject naar het witboek. Het programma, de presentaties van de medewerkers van Ruimte Vlaanderen, de presentatie van het expertenforum en de presentatie van Peter Ache zijn beschikbaar op de website www.beleidsplanruimte.be.

2. Ruimtelijke beleidsstrategieën voor een Witboek - dialoog

Het forum bespreekt de 8 ruimtelijke beleidsstrategieën uit het witboek:

- ➔ 2 basisopties:
 1. Ruimteneutraal ontwikkelen door zorgvuldig ruimtegebruik
 2. Ruimtelijke basiskwaliteit ontwikkelen
- ➔ 6 grote opgaven:
 3. Het stedelijk systeem op mensenmaat ontwikkelen
 4. Groenblauw dooraderen
 5. Metropolitane positie van Vlaanderen in de Noordwest-Europese delta versterken
 6. Veerkrachtige landschappen ontwikkelen
 7. Ruimte creëren voor voedsel, water en biodiversiteit
 8. De performantie van het logistiek netwerk verhogen

De deelnemers worden opgedeeld in 8 groepen die telkens 1 beleidsstrategie bespreken. De bespreking heeft tot doel de belangrijkste mechanismen in kaart te brengen waarop gestuurd moet worden om ervoor te zorgen dat een beleidsstrategie bereikt wordt. Het gaat niet om maatregelen of acties (bvb leegstand moet aangepakt worden), maar wel om mechanismen (bvb wat is de mechaniek, het mechanisme waardoor er leegstand is en waarop gestuurd kan worden om doelstellingen te bereiken).

De volgende drie vraagstellingen vormen de basis voor de bespreking:

- ➔ **Wat** zijn de belangrijkste mechanismen waarop we moeten sturen om de strategie te bereiken?
- ➔ **Hoe** moeten we sturen op het mechanisme om doelstellingen te bereiken?
- ➔ **Wie** moet welke rol opnemen?

BASISOPTIE 1

RUIMTENEUTRAAL ONTWIKKELEN DOOR ZORGVULDIG RUIMTEGEBRUIK

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Kosten van verspreide bebouwing: vandaag worden deze kosten collectief gedragen en niet doorgerekend aan de gebruiker.
- ➔ Reconversielogica: de reconversielogica wordt afgeremd door de politiek en het vergunningenbeleid
- ➔ Grondprijs: ruimte is vandaag relatief goedkoop. Open ruimte aansnijden is goedkoper dan hergebruik van bebouwde ruimte.
- ➔ Besluitvorming: Politieke besluitvorming is te zeer gericht op de korte termijn en te lokaal geïnspireerd.
- ➔ Gemeentefinanciering (opcentiemen op personenbelasting): De financiering van gemeenten zorgt ervoor dat deze een financieel belang hebben bij voortschrijdende bebouwing en verharding van de open ruimte.
- ➔ Locatiekeuze: bij de keuze van een woonplaats maakt men een afweging tussen de kostprijs van de grond en de verplaatsingstijd. Indien alle verplaatsingen worden gefaciliteerd werkt die afweging niet in het voordeel van ruimteneutraliteit.

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Kosten van verspreide bebouwing: De kosten van verspreide bebouwing internaliseren volgens het principe “de gebruiker betaalt”.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Vandaag worden deze kosten gecollectiviseerd, bijvoorbeeld door een verzekering tegen overstromingsrisico of bij de aanleg van riolering. Ook de overheid draagt hiertoe bij. De sociale huisvestingsmaatschappijen bijvoorbeeld bouwen volgens een verspreid model omwille van hun historische grondreserves.
- ➔ Om ruimteneutraal te ontwikkelen moet een maatschappelijk aanvaardbaar antwoord geformuleerd worden op de vraag “Wie betaalt het schrappen van bouwgrond?” Dit kan onder meer door een aanpassing van het systeem van planbaten en planschade.
- ➔ We moeten speculatie op de verdichtingsruimten vermijden. We moeten bestaande remmen op verweving – vandaag is het gebruik van de restwarmte van een verbrandingsoven bijvoorbeeld niet evident – en verdichting – bijvoorbeeld beperkingen op de kroonlijsthoogte vanuit esthetische aspecten – uit de weg ruimen.

WIE moet welke rol opnemen?

Overheid moet:

- ➔ ... verspreide bebouwing duurder of zelfs onmogelijk maken.
- ➔ ... een banksysteem opzetten om ruil van gronden en panden mogelijk te maken.
- ➔ ... de waardeverhoging van een verdichtingsruimte afkomen om de “schade” van ontsnippering te betalen.
- ➔ ... de maatschappelijke kost van verspreide bebouwing objectiveren en de fiscaliteit hierop baseren.

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Reconversielogica: De logica van ruimteconsumptie omvormen tot een logica van reconversie.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Vandaag worden deze kosten gecollectiviseerd, bijvoorbeeld door een verzekering tegen overstromingsrisico of bij de aanleg van riolering. Ook de overheid draagt hiertoe bij. De sociale huisvestingsmaatschappijen bijvoorbeeld bouwen volgens een verspreid model omwille van hun historische grondreserves.

- ➔ Om ruimteneutraal te ontwikkelen moet een maatschappelijk aanvaardbaar antwoord geformuleerd worden op de vraag “Wie betaalt het schrappen van bouwgrond?” Dit kan onder meer door een aanpassing van het systeem van planbaten en planschade.
- ➔ We moeten speculatie op de verdichtingsruimten vermijden. We moeten bestaande remmen op verweving – vandaag is het gebruik van de restwarmte van een verbrandingsoven bijvoorbeeld niet evident – en verdichting – bijvoorbeeld beperkingen op de kroonlijsthoogte vanuit esthetische aspecten – uit de weg ruimen.

WIE moet welke rol opnemen?

Overheid moet:

- ➔ ... de winst van reconversie groter maken, door over te schakelen van grondprijzen – uitgedrukt in m² - naar ruimteprijzen – uitgedrukt in m³.
- ➔ ... partnerschappen zoeken “buiten de ruimte”, bijvoorbeeld i.v.m. regels rond scholen, creches, rusthuizen, ... en bijvoorbeeld door beperkingen vanuit erfgoed die hergebruik hinderen te herevalueren.
- ➔ ... schaarste nu installeren, zodat reconversie een hoge toegevoegde waarde creëert en financieel interessant wordt.
- ➔ ... portefeuillewerking rond brownfields opzetten, zodat de lucratieve brownfields de verlieslatende kunnen financieren.

BASISOPTIE 2

RUIMTELIJKE BASISKWALITEIT ONTWIKKELEN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Te veel aandacht voor kwantitatieve (, monetariseerbare) behoeften, teveel sectoraal denken, kwalitatieve toetsen worden na principiële beslissingen gedaan
- ➔ Financiële mechanismen, compensaties
- ➔ Juridische rechten, eigendomsrechten
- ➔ Vasthouden aan bestaande ruimtelijke constellatie
- ➔ “Project”schaal denken
- ➔ Monofunctioneel denken (zelfs over publieke ruimte)
- ➔ Subsidies en regels sterk aan bestemmingen gekoppeld, dus veel nadruk op vaststellen bestemmingen
- ➔ Gebrek aan geïntegreerde kijk bij het begin

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Te veel aandacht voor kwantitatieve (, monetariseerbare) behoeften, teveel sectoraal denken, kwalitatieve toetsen te laat

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Drie uitgangspunten:
 9. Bij aanvang analyse maken van bestaande ruimtelijke kwaliteit
 10. Erkennen dat ruimte belangrijk is
 11. Sectoren, beleidsdomeinen werken gezamenlijk rondom ruimte
- ➔ Zorgen dat volgend inzicht bij de actoren ontstaat:
 - Welke beperkende effecten én opportuniteiten geeft een project van mijn sector voor andere sectoren?
 - Welke instrumenten bestaan bij andere actoren?
- ➔ Maatwerk is belangrijk
- ➔ Aandacht hebben voor financiële consequenties, want dit kan een valkuil zijn
- ➔ Op sommige vlakken denken beleidsdomeinen wel al integraal, bv. via steunpunten
- ➔ Betere aanpak is op zich al wel bezig, zie bv. duurzame bedrijventerreinen, maar de resultaten moeten nog komen

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Overheid trekt
- ➔ Overheid moet beleidsdomeinen en beleidsniveaus integreren en visionair zijn. Belangrijk ook is welke rol de provincies kunnen opnemen
- ➔ Vlaamse overheid heeft ook een regisseursrol
- ➔ Vlaamse overheid biedt opleiding voor politici, ambtenaren aan (‘vakjargon’ als barrière tussen sectoren doorbreken, niet in het minst in verband met “ruimte”)
- ➔ Voor realisatie is een goed instrumentarium belangrijk, maar overregulering moet vermeden worden

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Gebrek aan geïntegreerde kijk bij het begin

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Randvoorwaarden voor een zinvol proces over een project:
 - mogelijkheid van “ruil” met bestemmingen/bouwrechten elders
 - spelregels afspreken

- ➔ Locatiekeuze is zeer fundamenteel
- ➔ Initiatiefnemers moeten plannen helder kunnen vertalen (en hier dus voor opgeleid zijn)
- ➔ Anderzijds ook zachte thema's in kaart, beeld en woord brengen (krachtige boodschap)
- ➔ Een vroeg en uitgebreid voortraject is nodig. Nu komen adviezen vaak te laat. Er moet wel aandacht zijn voor de abstractiegraad in het begin van een proces (voor burgers dan soms te abstract). Het werken met scenario's is daarom belangrijk.
- ➔ Toekomstwaarde valideren
- ➔ Monetarisieren van beleving en toekomst is niet de enige oplossing. Het komt er op aan de voordelen in het algemeen én binnen afzienbare tijd naar voren te brengen

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Overheidsinzet: zowel sensibiliseren als ontwikkelen instrumenten rond bv. grond- en planwaarde

OPGAVE 1

HET STEDELIJK SYSTEEM OP MENSENMAAT ONTWIKKELEN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Op prijs sturen, werkelijke kost van infrastructuur verrekenen, schaarste creëren
- ➔ Voorzieningen, nabijheid

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

/

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Bestaande initiatieven: Grond- en pandenbeleid.
- ➔ Weerstand, valkuilen, voorwaarden: planbaten beter verdelen in functie van het ruimtelijk beleid. Regionaal bestuursmodel (win-win). Van toepassing op alle verdichtingsruimtes.
- ➔ Optreden overheid: overheid → grondposities. Werken met bouwrechten in de plaats van grondprijzen. Gedifferentieerd beleid (leegstand, ...). Gebiedsgericht beleid. Sensibiliseren/coachen. Stadsregionaal lasten lusten verdelen. KI in ruimtelijk beleid (fiscale instrumenten).

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Trekker: Vlaams niveau

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

/

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Bestaande initiatieven: Woonzorgzones. Bestaat al op projectniveau. Geen instrumentarium. Slechte voorbeelden (U-Place).
- ➔ Weerstand, valkuilen, voorwaarden: Stadsregionaal compenseren. Selectiever investeren. Geen oplossingen bieden voor structurele problemen. Dichtheden stedelijk gebied-buitengebied → goed/slechte gelegen plekken. Wetenschappelijk onderzoek (Economische aspecten, niet alleen milieuaspecten).
- ➔ Optreden overheid: instrument → stedenbouwkundige ontwikkelingskost (afdwingbaar). Realisatieaspect opvolgen door overheid.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Regie: bovenlokaal?, ruimtelijk planner?
- ➔ Meewerken: sectorale instrumenten en/of fondsen.

OPGAVE 2

GROENBLAUW DOORADEREN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Eigendomsrechten ↔ starre bestemmingen (vb. rivier door woongebied)
- ➔ Sectorale benadering van groenblauw: ingenieursbenadering en versnippering
- ➔ Gemengd rioleringsstelsel = slechte waterkwaliteit. Het duurt te lang om over te schakelen op een gescheiden rioleringsstelsel
- ➔ Versnipperde ruimte = slechte waterkwaliteit.
- ➔ Hoge kost van aanleg en onderhoud van groen
- ➔ Maatschappelijk patroon: privé-ruimte > publieke ruimte

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Eigendomsrechten ↔ starre bestemmingen (vb. rivier door woongebied)

- ➔ Vergunningenbeleid is te laks. Bouwen in valleigebieden moet worden verboden zowel omwille van overstromingen als voor biodiversiteit (dus vb. ook geen paalwoningen toelaten of voorschriften waarbij rekening moet worden gehouden met waterdoorlaatbare materialen).
- ➔ De bevoegdheden zitten op verschillende niveaus door de indeling in categorieën van de waterlopen (Gewest, provincie, gemeente). Dit resulteert in een versnipperde visie.
- ➔ Eigendomsverwachtingen houden niet altijd rekening met landschappelijke bestaande toestand. Bestaande groenblauwe elementen verdwijnen nog steeds omdat ze mindere marktwaarde hebben.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Initiatieven:
 - Het proces van de signaalgebieden moet versneld worden.
 - De overheid moet een aankoopbeleid opzetten voor grondverwerving zodat er geen marktmechanisme kan spelen in groenblauwe bestemming.
 - De overheid moet planningsruil stimuleren voor slecht gelegen gronden. Mobiliteit van eigendomsgronden of bestemmingen moet gemakkelijker toepasbaar worden.
- ➔ Bestaande instrumenten die kunnen worden ingezet:
 - Het instrument 'watertoets' moet dwingend worden.
 - Het instrument 'stedenbouwkundige lasten' bestaat en werkt goed maar wordt amper ingezet.
- ➔ Weerstand, valkuilen, voorwaarden:
 - Er moet gebiedsgericht gewerkt worden en geïntegreerd werken met andere domeinen moet aangemoedigd worden, o.a. via sensibilisering.
 - Het planologisch stelsel moet inzetten op het niet meer bouwen in valleigebieden d.m.v. herbestemmingen en vergunningenbeleid.
 - De gemeenten hebben nood aan sensibilisering en dwingende maatregelen zodat zij geen vergunningen meer afleveren in valleigebieden of dit slechts toelaten mits naleven van opgelegde, strikte randvoorwaarden. Het afdwingbaar maken kan door beheersovereenkomsten te verankeren in het vergunningenbeleid. Vb. erfdiensbaarheid voor biodiversiteit, of Nederlandse waterboeren die geen water mogen draineren van hun velden in de winter
 - Ook bij ontwikkelaars en bewoners moet er gewerkt worden aan draagvlak via sensibilisering (o.a. algemene kennis over hydrologische modellen verspreiden)
 - Een verfijnd instrumentarium kan zorgen voor financiering door een geïntegreerd model op te zetten dat budget haalt uit schadeclaims om slecht gelegen gronden te verwerven of hindernissen te verwijderen.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Het Vlaams Gewest maakt een beleidskader en zorgt voor handhaving. Uitvoering gebeurt op lokaal niveau.
- ➔ Partners zijn de bekkenbeheerders, alle terreinbeheerders van het gebied (AGO, VLM, VMM,...), intercommunales, Aquafin, Infrac en bewoners en ontwikkelaars.

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Sectorale benadering van groenblauw: ingenieursbenadering en versnippering

- ➔ Gebrek aan geïntegreerd werken resulteert in versnippering van de ruimte en gebrek aan samenhangende landschappelijke inpassing.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Initiatieven:
 - Bekkenwerking verbeteren en meer macht geven: betere werking nodig met meer middelen beschikbaar en hun plannen voorzien van uitvoeringsmacht
 - Integrale planvorming en planuitvoering: strategische projecten, landinrichting, ruilverkaveling, stadsvernieuwingsprojecten (vb. stimuleren van wonen aan het water), gescheiden rioleringsstelsel
 - Inspireren van ingenieurs, ontwikkelaars en andere partners door het tonen van goede voorbeelden.
- ➔ Bestaande instrumenten die kunnen worden ingezet:
 - MER: er komen allerlei opmerkingen uit maar er wordt niets mee gedaan
- ➔ Weerstand, valkuilen, voorwaarden:
 - Vergunningen worden te sectoraal benaderd. De essentiële voorwaarden vanuit verschillende sectoren moeten worden opgelegd.
 - De overheid moet optreden om het probleem van categorisering van waterlopen aan te pakken.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ In open ruimte: bekkenwerking in samenwerking met andere partners
- ➔ In de stad: stedenbeleid
- ➔ Elke planvorming vergt een geïntegreerde aanpak waarbij inspraak van alle betrokken partners nodig is: alle ontwikkelaars (privaat en publiek), gemeenten, VMM, Aquafin

OPGAVE 3

METROPOLITANE ROL VAN VLAANDEREN IN DE NOORDWEST-EUROPESE DELTA VERSTERKEN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Bestuurlijke capaciteit binnen Vlaanderen (governance): de mate waarin overheden en (semi-)private partners in Vlaanderen er in slagen afspraken te maken over verantwoordelijkheden en taken.
- ➔ Functioneren van de Belgische institutionele setting: de mate waarin de Belgische institutionele en politieke verhoudingen het toelaten om ruimtelijk-relevante afspraken te maken.
- ➔ Gewenst sociaaleconomisch profiel: de mate waarin duidelijkheid en eensgezindheid bestaat over het gewenst sociaaleconomisch profiel van Vlaanderen en de kanssectoren waarop beleidsmatig moet worden ingezet.

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Bestuurlijke capaciteit binnen Vlaanderen (governance): Bestuurlijke capaciteit binnen Vlaanderen (governance): de mate waarin overheden en (semi-)private partners in Vlaanderen er in slagen afspraken te maken over verantwoordelijkheden en taken.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ De ontwikkeling van de Kanaalzone (Gent), de herontwikkeling van de kaaien (Antwerpen) en het opzetten van de metropolitane samenwerking Lille-Kortrijk zijn bestaande initiatieven waarin voldoende bestuurlijke capaciteit is gegeneerd om projecten gerealiseerd te krijgen. Het scherp stellen van de sense-of-urgency, het expliciteren van de meerwaarde voor alle projectpartners of de beschikbaarheid van een (politiek) trekkersfiguur maken het verschil.
- ➔ Projecten gericht op het versterken van de metropolitane allure van plekken of ruimtes in Vlaanderen kunnen snel maatschappelijke weerstand oproepen. Projecten moeten daarom in een vroegtijdig stadium helder worden gedefinieerd (wat wordt beoogd?), geduid vanuit een noodzaak en bedacht vanuit de meerwaarde voor belanghebbenden. Dergelijke projecten
- ➔ Projecten gericht op het versterken van de metropolitane allure van plekken of ruimtes in Vlaanderen zijn nog te vaak beredeneerd vanuit single issues en korte termijn denken. De projecten moeten veel meer vanuit de toekomstige rol van te transformeren plekken worden gezien en verschillende opgaven (wonen, economie, publieke ruimte, ...) samenbrengen. Uitspraken in het beleidsplan ruimte moeten dit doorbreken.
- ➔ De verkokering binnen de Vlaamse overheid is nog altijd groot. Uitspraken in een beleidsplan ruimte dat in consensus over de beleidsvelden is geformuleerd kunnen dit doorbreken en legitimiteit en breed engagement genereren.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ De Vlaamse overheid is een geschikte actor om prioriteiten te duiden. Het kerndocument BRV kan uitspraken doen over *transformatieruimten met bijzondere metropolitane potentie* inclusief de doelstellingen op strategisch niveau en de krijtlijnen voor het benodigde partnerschap (trekker, partners) op basis van een vroegtijdige stakeholderanalyse (voorafgaand aan het kerndocument). Het kerndocument als zijnde een beslist document door de Vlaamse Regering en overlegd / bekrachtigd door het Vlaams Parlement geeft zo legitimiteit aan de vooropgestelde transformatie van ruimten die een rol moeten gaan spelen in de Noordwest-Europese delta.
- ➔ De trekker is afhankelijk van het project maar vraagt wel een duidelijk publiek / politiek gezicht zoals een minister of burgemeester.
- ➔ De samenwerking wordt best bindend bekrachtigd in een samenwerkingsakkoord, protocol of contract (Minister RO / Ruimte Vlaanderen kan als opdracht vanuit BRV het traject naar contract begeleiden).

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Gewenst sociaaleconomisch profiel: Gewenst sociaaleconomisch profiel: de mate waarin duidelijkheid en eensgezindheid bestaat over het gewenst sociaaleconomisch profiel van Vlaanderen en de kansensectoren waarop beleidsmatig moet worden ingezet.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ De metropolitane rol die Vlaanderen kan spelen in Noordwest-Europa hangt sterk samen met de sociaaleconomische troeven (speerpuntsectoren, niches, ...) waarop Vlaanderen structureel wenst in te zetten. Dit is geen keuze tegen andere sectoren maar een keuze voor sectoren die beleidsmatig worden ondersteund omdat ze bijzondere potenties hebben in functie van de structurele welvaart (groei en jobs). Het ruimtelijk-economisch ontwikkelingsbeleid is vandaag te diffuus en te weinig strategisch omwille van een te weinig uitgeklaarde sociaaleconomische agenda.
- ➔ Het beleid maakt te weinig keuzes en zet te veel in op traditionele sectoren. Het Nieuw Industrieel Beleid en analyses vanuit het beleidsdomein economie vormen goede aanzetten om tot meer strategische ruimtelijk-economische keuzes te komen en de metropolitane rol van Vlaanderen in de Noordwest-Europese delta een sterker profiel te geven.
- ➔ Het beleidsveld economie of de algemene diensten van de Vlaamse overheid zouden deze discussie moeten trekken. Ruimte is wel een belangrijke partner omdat ruimtelijk kapitaal, ruimtelijke potenties en ruimtelijke randvoorwaarden mede de socio-economische kansen bepalen.
- ➔ Bijzondere crises op vlak van werkgelegenheid kunnen worden aangewend om de discussie te versnellen.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ De Vlaamse overheid (DAR, EWI?) moeten discussie op gang trekken. Het beleidsveld ruimte is (evenals andere beleidsvelden) een belangrijke partner. Ondernemers, kennisinstellingen, onderwijs, ... bepalen mee de sociaaleconomische agenda. Ruimte kan op basis van het profiel partnerschappen opzetten om vanuit het profiel ruimtelijke potenties te benoemen vertalingen te maken naar mogelijke concrete ruimtelijke ontwikkelingen.

OPGAVE 4

VEERKRACHTIGE LANDSCHAPPEN ONTWIKKELEN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Regionale samenwerking
- ➔ Reeds gemaakte afspraken en bestaande lopende planprocessen
- ➔ Wetgeving & vergunningenbeleid
- ➔ Robuustheid en flexibiliteit
- ➔ Basiskwaliteit van een gebied als principe
- ➔ Voortbouwen op investeringen
- ➔ Lokale besturen
- ➔ Mobiliteit en mobiliteitsplannen
- ➔ Soort proces en planniveau
- ➔ Bestaande ontwikkelingsstrategieën
- ➔ Draagvlak bij bevolking
- ➔ Bewustmaking
- ➔ Visievorming op lokaal niveau
- ➔ Samenwerking tussen beleidsdomeinen
- ➔ Mentaliteit

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Regionale samenwerking: Actoren, belangen en macht in beeld brengen.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ De huidige gebiedsgerichte werking toont de moeilijke afstemming tussen sectoren aan. Er moet op een meer integrale, geïntegreerde en gebiedsgerichte manier gewerkt worden. Door win-win-situaties te duiden en de werking niet vast te beitelten, maar open te trekken. Het is de taak van de overheid om de lokale werking (bottom-up) te faciliteren (onder meer financieel), doelstellingen aan te reiken en het globale plaatje niet uit het oog te verliezen.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Nood aan een persoon die het gebied goed kent, en bruggen kan bouwen. Dat hoeft niet perse een betrokken actor te zijn. Het is zijn/haar taak de sleutelactoren te bepalen en te overhalen mee te werken (Hoe zorg je hiervoor?). Het is van belang de meeste geschikte uitvoerder te vinden die de realisatie op zich neemt (Wie stuurt?).

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Mentaliteit: Je boekt pas resultaat door in te spelen op de mentaliteit of levenswijze van mensen. Dit is een traag proces, dat gevoed wordt door de meerwaarde voor het individu, maar ook voor de groep, te duiden.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Wakker de betrokkenheid aan, door in te spelen op de streekfierheid en een sterk merk neer te zetten.
- ➔ Verklein de ecologische voetafdruk, niet louter door individuele projecten (ieder isoleert zijn eigen huisje) te ondersteunen, maar ook op schaal van een buurt / wijk te denken.
- ➔ Verandering in gedrag bekom je door een “wortel voor te houden” (link naar eigen portemonnee en eigen leefomgeving), te informeren (kennisoverdracht, expertise ter beschikking stellen, goede voorbeelden aanreiken) of “met de stok te slaan”.
- ➔ De overheid met sensibiliseren & financieren.
- ➔ De overheid moet evalueren, monitoren en bijsturen (methode bijsturen en/of andere doelen nastreven) waar nodig.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ De overheid moet zich niet alleen tot de burger en de lokale besturen richten, maar moet ook bedrijven & middenveldorganisaties bereiken.
- ➔ Het stimuleren van het sociaal weefsel (oa. door verenigingsleven te ondersteunen) is een belangrijke taak van de overheid.
- ➔ De media of bekende Vlamingen betrekken, kan de verandering op gang trekken.

OPGAVE 5

RUIMTE CREËREN VOOR VOEDSEL, WATER EN BIODIVERSITEIT

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Toegelaten of gedoogde wijzigingen van gebruik van gronden of gebouwen in openruimtebestemmingen zorgen ervoor dat ruimte die bestemd is voor voedsel, water en biodiversiteit ingenomen wordt voor andere functies (vertuining, verpaarding, residentialisering, hobbylandbouw, functiewijzigingen i.f.v. recreatie of bedrijvigheid...). Gecreëerde basisrechten inzake zonevreemde functies creëren veel ongewenste neveneffecten om de omgeving.
- ➔ Bestaand juridisch aanbod van in open ruimte verspreid gelegen woon- en industriegebieden zorgt voor hoge milieu- en ruimtedruk op essentiële openruimtefuncties voedsel, water en biodiversiteit en verhindert ruimtelijk-functionele samenhang en connectiviteit van de openruimtestructuren. Een groot aantal nog niet gerealiseerde van dergelijke zones op de gewestplannen zorgt er voor dat deze druk nog steeds blijft toenemen.
- ➔ Vrije keuze van teelten en investeringen in de landbouw zijn doorgaans enkel economisch (rendabiliteit, marktvaag...) gemotiveerd zonder voldoende rekening te houden met kwetsbaarheden van het fysisch systeem, doelen inzake behoud biodiversiteit of integraal waterbeleid. Door een gebrek aan 'gebiedsgerichte' sturing op de landbouwproductie is deze vaak niet aangepast is aan draagkracht van de locatie.
- ➔ Er is geen economische waardering van ecosysteemdiensten als biodiversiteit of waterbeheer waardoor deze niet meegerekend worden in de kosten/baten van projecten of initiatieven in de open ruimte.
- ➔ Functies en activiteiten in de open ruimte wentelen kosten/lasten af op de omgeving of realiseren meerwaarde/baten zonder dat die in rekening gebracht worden of langetermijneffecten bekeken worden.
- ➔ Instrumentarium voor inrichting en beheer openruimtegebieden is te versnipperd, te sectoraal, niet integraal genoeg, te onsamenhangend...
- ➔ Voor wonen, werken of recreëren ontwikkelbare ruimte is geld waard voor de eigenaar. Onbebouwbare open ruimte met biodiversiteits- of waterdoelen niet.

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

Toegelaten of gedoogde wijzigingen van gebruik van gronden of gebouwen in openruimtebestemmingen zorgen ervoor dat ruimte die bestemd is voor voedsel, water en biodiversiteit ingenomen wordt voor andere functies (vertuining, verpaarding, residentialisering, hobbylandbouw, functiewijzigingen i.f.v. recreatie of bedrijvigheid...). Gecreëerde basisrechten inzake zonevreemde functies creëren veel ongewenste neveneffecten om de omgeving.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Bijsturen regelgeving om wijzigingen van gebruik van gronden of gebouwen in openruimtegebieden slechts toe te laten indien ze geen ruimtelijke of andere repercussies hebben op voedsel, biodiversiteit of water (meer randvoorwaarden, wijzigingen met mogelijke repercussies vergunningsplichtig maken...).
- ➔ Effectief doorrekenen van gerealiseerde baten en op omgeving afgewentelde kosten bij wijzigingen van functie of landgebruik. Nu focus binnen beleid enkel op 'schadevergoedingen'.
- ➔ Effectiever handhavingsbeleid.
- ➔ Minder focus op 'afbakenen' als strategie om ruimte te vrijwaren voor voedsel, biodiversiteit en water. Is zinloos als er daarnaast een uithollend 'afwijkend' vergunningenbeleid gevoerd wordt.
- ➔ Bijsturen pachtwetgeving zodat eigenaars meer geneigd zijn grond ter beschikking te stellen aan landbouwers voor voedselproductie (nu averechts effect).
- ➔ Ondersteunen lokale besturen om beter vergunningen- en handhavingsbeleid te voeren.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Vlaamse regering moet regelgeving inzake vergunningen, baten/schade ... bijsturen.
- ➔ Lokale overheden moeten effectiever handhaven en strikter vergunningenbeleid voeren.
- ➔ Middenveld moet mee sensibiliseren.

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Bestaand juridisch aanbod van in open ruimte verspreid gelegen woon- en industriegebieden zorgt voor hoge milieu- en ruimtedruk op essentiële openruimtefuncties voedsel, water en biodiversiteit en verhindert ruimtelijk-functionele samenhang en connectiviteit van de openruimtestructuren. Een groot aantal nog niet gerealiseerde van dergelijke zones op de gewestplannen zorgt er voor dat deze druk nog steeds blijft toenemen.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Ontwikkelen van systemen van verhandelbare ontwikkelingsrechten. Bestemmingsruilen binnen gesloten ruimtebalans voor wonen, werken en recreatie.
- ➔ Aanpassen sociaal huisvestingsbeleid aan ruimtelijk beleid inzake al dan niet aansnijden woonreservegebieden.
- ➔ Schrappen slecht gelegen en voor openruimtefuncties belangrijke nog niet ingevulde woon-, industrie- en recreatiegebieden.
- ➔ Performanter en evenwichtiger systeem van planbaten en planschade waarbij er veel meer baten effectief geïnd moeten worden.
- ➔ Herverdelingsmechanisme voor verdelen van lasten lusten tussen lokale besturen op regionaal niveau (bv. tussen gemeenten die openruimtefuncties opnemen en gemeenten die stedelijke functies opnemen).

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Vlaamse regering moet nodige wetgevende kaders creëren.
- ➔ Drie bestuursniveaus kunnen planinitiatieven in die zin nemen.
- ➔ Lokale besturen moeten akkoorden onderling akkoorden sluiten over herverdeling financiële laste en lusten.

OPGAVE 6

DE PERFORMANTIE VAN HET LOGISTIEK NETWERK VERHOGEN

1. Benoemde mechanismen

- ➔ Locatiebeleid: de mate waarin geslaagd wordt om logistieke activiteiten goed te lokaliseren ifv modi.
- ➔ Principe van ijzere voorraad: zorgt voor te groot aanbod, waardoor het moeilijk is om territoriale performantie van de bestaande knooppunten te verhogen.
- ➔ Pendeltransport: door de performantie van de logistieke knooppunten te verhogen zullen nieuwe pendelstromen op gang komen
- ➔ Netwerk moeilijk realiseerbaar indien ieder knooppunt apart blijft bekeken worden en moet voldoen aan aparte toetsen.
- ➔ Performantie van het infrastructuurnetwerk: performantieverhoging van de logistieke knooppunten kan enkel indien ook het infrastructuurnetwerk performanter wordt
- ➔ Moeilijkheid om value added logistics in Vlaanderen te krijgen: veel logistiek blijft nog doorvoer of heeft een beperkte toegevoegde waarde

2. Uitgewerkt mechanisme 1

WAT is het mechanisme?

De mate waarin we erin slagen om het juiste logistieke bedrijf op de juiste plaats te lokaliseren ifv de verschillende vervoersmodi.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Mobiliteit, infrastructuur en ruimte moeten beter afgestemd geraken.
- ➔ Volgende bestaande instrumenten zouden hiervoor beter ingezet kunnen worden:
 - Stedenbouwkundige vergunningen
 - Ruimtelijke uitvoeringsplannen
 - Grond / regiebeleid: door de juiste voorwaarden aan concessies te koppelen
- ➔ Dit vereist dat 'ontwikkelaars' (bv havenbedrijven, ontwikkelaars van de logistieke terreinen) de doelstelling van locatiebeleid mee integreert in de eigen toewijzingspolitiek.
- ➔ Het maken van 'draaiboeken' zou dit kunnen verhelpen

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ De havens (maar ook intercommunales, individuele bedrijven) zouden hierin beter geleid moeten worden door de hogere overheid.
- ➔ Infrastructuurbeheerders zouden hun investeringen beter moeten kunnen focussen ifv de knooppunten die uiteindelijk het belangrijkste worden bevonden.

3. Uitgewerkt mechanisme 2

WAT is het mechanisme?

Bepalen welke performantie beoogd wordt van het infrastructuurnetwerk, teneinde de performantie van de knooppunten (meer value added logistics) te kunnen dragen.

HOE moeten we sturen op het mechanisme om de strategie te bereiken?

- ➔ Innovatiebeleid is hiervoor erg belangrijk.
- ➔ Verschillende factoren in de performantie zijn:
 - Betrouwbaarheid van een goederenstroom (binnenvaart is betrouwbaar, maar niet snel)
 - Afstemming tussen de modi
 - Overslagmogelijkheden tussen de modi
 - Comodaliteit (keten)
 - Infrastructuur in twee richtingen gebruiken (nu volle containers in één richting, lege komen terug)
 - Zorgen dat je bedrijven aantrekt die value added logistics kunnen garanderen

- Ruimtedruk vermijden door selectief te zijn (niet alle mogelijke plaatsen, niet alle mogelijke infra)
- Leefbaarheid verzorgen
- ➔ Er moet een duidelijk beleid komen om de value added logistics in Vlaanderen te realiseren, zodat we geen doorvoerregio worden. De partners hebben hierin een belangrijke taak.

WIE moet welke rol opnemen?

- ➔ Overheid en terreinontwikkelaars moeten samen trachten de toegevoegde waarde in Vlaanderen te houden. Uitgiftebeleid is hierin belangrijk.
- ➔ Onderwijs is belangrijke factor in innovatie van de logistiek.
- ➔ Pacten sluiten tussen de partners (bv in de aanpak van Ford Genk, samen met de sociale partners)

3. Inspiratie uit het buitenland: Greater Helsinki Urban Region

Moderator:

Jim Baeten, TriZone

Deelnemers:

Peter Ache, hoogleraar planologie, Radboud Universiteit Nijmegen

Joachim Declerck, directeur, Architecture Workroom Brussels

Joris Scheers, transitie manager Stedenbeleid en voorzitter Ambtelijk Forum BRV, Vlaamse overheid

Peter Ache is als onderzoeker en expert in innovatieve planning betrokken geweest bij de uitwerking van de Greater Helsinki Vision 2050. Hij geeft in zijn presentatie (zie www.beleidsplanruimte.be) een overzicht van de aanpak en de inhoudelijke uitkomsten van dit project. De presentatie wordt gevolgd door een reflectie waarbij de deelnemers op zoek gaan naar leerpunten voor het Vlaams ruimtelijk beleid en in het bijzonder stilstaan bij het begrip “response capacity”: hoe zorg je ervoor dat vanuit een visie tot beleidsactie wordt overgegaan?

Het voorbeeld van Helsinki toont de volgende sterke punten die in het traject naar het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen verdere aanscherping kunnen krijgen:

- ➔ Het formuleren van een actieagenda is een integraal onderdeel van het coproductie- en participatietraject.
- ➔ De politieke betrokkenheid en aanwezigheid in het proces versterkt de slaagkansen van het project en geeft ook meer garanties naar navolgende realisatie.
- ➔ Het maatschappelijk debat mag scherp zijn om de noodzaak tot verandering helder te krijgen, ook naar het grote publiek. Het proces moet weerstand soms opzoeken en niet uit de weg gaan.
- ➔ Reversed engineering, vanuit een toekomstig wensbeeld naar de noodzakelijke strategische stappen om doelstellingen te bereiken, is een goede methodiek om de beleidsmatig noodzakelijke stappen te duiden.
- ➔ Het opladen van een lange termijnvisie met een groot project dat structureel bijdraagt aan het beter ruimtelijk functioneren van een regio geeft gezicht aan het plan en genereert aandacht.

De volgende aandachtspunten komen boven om de “response capacity” in Vlaanderen te verhogen:

- ➔ Ruimtelijk beleid moet harde maatschappelijk problemen mee aanpakken en hieraan haar eigen agenda aan koppelen.
- ➔ De urgentie van de te maken ruimtelijke keuzes moet sterker worden uitgedragen.
- ➔ Ruimtelijk beleid moet met visionair denken de “mindset” van mensen veranderen.
- ➔ Het signaal vanuit de korte termijnacties is en blijft belangrijk, de politiek mag hier niet afhaken wil het BRV-verhaal geloofwaardig blijven.
- ➔ De maatschappelijke kost van niet bijsturen moet worden geëxpliciteerd zodat de vraag gesteld kan worden wie de factuur gaat betalen.
- ➔ Ruimtelijke strategieën en principes moeten kunnen aansluiten bij een (bij te sturen) verdienmodel van ontwikkelaars.
- ➔ Verschuilen achter complexiteit is onzin: in Helsinki is de context voor planning evengoed complex.
- ➔ Daadkracht komt van onderuit omdat actoren kansen zien die ze willen benutten of problemen hebben die ze willen oplossen. Ruimtelijke agenda’s en actieprogramma’s moeten hierop inspikken.
- ➔ De duurzaamheidskwestie moet gekoppeld worden aan een ontwikkelingslogica om stakeholders in beweging te krijgen.